

ARZELUS'TAR AMALE ANDEREÑO IDAZLEA

Lengo larunbatean, Donosti'ko Arrasate kalean, Kutxak daukan aretoan, bere aitari buruz, "LUZEAR"eri buruz ain zuzen, itzaldi bat eman zuen Arzelus'tar Amale andreak. Bildugela gizasemez lertzen, adi adi entzuten; 60 entzule izango ziren. Euskerazaintzak antolatu zuen itzaldia.

Aitarentzat alaba mintzo zela, Amale'gaz idazlan bat egitea bururatu zitzaidan. Asmatu ta egin: orrelako emakume aberzale sutsua ezagutzera eman nai nuen.

Emakume au ezagutzeko okerbide batzuek daude: bat "LUZEAR"en alaba dugula bakarrik, ustea, eta bi "sukaldeko euskara" erakasten ibilli dela Donostia'n. Bi neurr; oiek ez dire naikoak Amale'ren egiztako nortasunaren berriak emateko. Beste malla bat dauka askozez aundiagoa.

Beste zerbait geiago esan aurretik, nor dugun Arzelus'tar Amale, goazen agertzera.

NOR DUGU EMAKUME ABERTZALE AU?

Donostia'n jaio zen 1942'garren urtean. Aita, Ander, Donostia'rra zeukan, ama berriz, Amalia Arrieta, Donostia'rra baita ere. Lau seme alaba euki zituzten gurasoak.

Amabi urte zitula, ikastetxea utzi bear, anaiarteko borroka, guda sortu zen (1936).

Aita, "uriburubatzordekoa" zelata, sendi osoa Zarautz'era joateko agindu zien. Ander Arzelus, aita, Madrid'era egazkiñez, tresna kaxkar batean joan zen José Antonio Agurre'rek; n: Euskadi'ko Estatutoa asmo nagusi zeukatela, diote.

Guda aurrera zijoala, aberzaleak galtzen. Amale'n sendia beti iges; Deba, Lekeitio, Bilbao. Azkeneko iri onetan zazpi illabete egin zituzten.

1937'garren urtean Euskadi galdua zegolarik, LA HABAÑA urontzian, ama, lau senideekin eta oien artean Amale, Le Havre, Frantzia'ko iri aundira iges joan ziren. Al zutenian Ipar Euskalerrira urbidu zitzaizkien: Kanbo, Askain, Donibane Loitzun, Askain...

1940'garren urtean, Amale'n ama, lau seme-alabeekin Donosti'ra itzuli zen, San Jeronimo kalera ain zuzen. Amale frantzes iskuntza erakasten asi zen.

1943'garren urtean, aita espetxetik ateratzen da. Madrid'en arkitu zuen lana, emendik bota zutelako. Aitari laguntza eskeintzera joan zen sendi osoa Madrid'era bizitzera.

1944'garren urtean, aita Donosti'ra itzulita, Hernani'n asi zen lanean eta andik Donostj'ko Kutxa'ra sartzeko aukera eman zioten berriz.

1946'garren urtean, irakorla batean lanean jarri zuten Amale.

1947'garren urtean, Gaba batean, bi polizi aita eramatera etorrira, onek iges egin zuen. Donostia'n bertan, illabete batzuek gordeta irauan zuen eta mugaz gora, mendiz joan zen. Bi urte egin zituen erbestean.

1948'garren urtean Andoni Zinkunegi'kin eskontzen da Amale. Senarra, Errenderi'tar argazkilaria dauka. San Jeronimo kalean jarraitzen dute bizitzen. Bederatzi seme-alaba dituzte.

1949'garren urtean, aita, ondo eziñik zegoela Paris'era ebakuntza egitera eramán zuten. Dagonillaren 17'an il zen. Illetak Donostia'n egin zizkioten. Il aurretik, Amale muga al zuen bezala igarota, aita ikustera joan zitzaion.

1949'garren urtean, Amalek ikastola irikitzen du etxean, San Jeronimo kalean.

1993'garren urtean Amale alarguntzen da.

EUSKARAREN BULTZAGILLEA GROS'EN

Amale'n etxean "lana" ta "zigorra" itzak entzun dituzte maiz. Amale'k karre-bat egiteko astirik edo aukerarik ez du izan. Bainan aberria zaintzeko beti zutik eta zai. Euskara, etxean gogotik erabiltzen zuten, eten gabe. Ba zekiten euskera Euskalerrri'ko arnasa zela. Euskalerrri'ko izkillu oberena, berriz "sukaldeko euskara", batzuek ala deitzen zutena. Danezgain euskararen maitasuna ta gogoia izaki egitazko indarra. Orixe bera zen Amale Arzelus'en biotzaren sugarra, euskararen zaletasuna ta gogoia. Orregaitik iriki zuen ikastola bat San Jeronimo kalean 20'garren zenbakian, 1949'garren urtean (urte txar aietako batean). Ezeren agiririk gabe; ez batxilleraturik, ez pedagogirik edo maixutzarik. Eztare iñoren baimenik.

1945'garren urtean, Elbira Zipitria'k, guda ondotik, lenengo ikastola irikitzen du Euskalerrria'n, Donostia'n ai zuzen, bere etxean. Ara dioa Amale ikastera nola aurrei euskara erakatsi ta nola ezi aurrak euskal alorrean. Lanean ikasten du Amale'k nola erabilli ikastola.

1963'garren urtean, Donosti'ko alderdi zarretik Gros delako auzora aldatzen da bizitzera. Orrela Gros'en, etxean irikitzen du ikastola bat (Tercio San Miguel aurrena, gero Paseo de Colón, azkenean Peña y Goñi 10 kalean).

Elbira Zipitria'k zeramakin giro berdiña sortzen alegintzen da; goizean talde

batekin bi ordu ta atsaldean beste bi ordu beste taldearekin. Talde bakoitzean amar ikasle izaten zituzten. Aurreneko urtean bi ikasle euki zituen, Juan Mari Zaldua ta onen anaia.

Talde batean 3-6 urteko aurrak sartzen zituen; beste taldean berriz 6-9 urtekoak.

Txikiekin lana auxe izaten zen: irakurri, idatzi, zenbatu, jolas eta abestu euskaraz.

Aundiekin, berriz, "ingreso" rako gedutzen zituzten ikasleak.

Garai berdiñean, baita, jaunartzeko prestatzen aurrak zebillen. Lenengo jaunartzea Santa María elizan izaten zen euskaraz.

Asieran aurrak 75 pezeta orda; ntzen zuten illero.

1968'garren urtean eman zuen azkeneko ikastaroa. Bukaera artan zortzi ikasle zituen. Agintariak ikastolak legeztatzen asi zirenean etxeetako ikastolentzat etorkizuna illuntzen zijoan. Gaiñera Zurriola delako ikastola iriki zen Gros'en 1968'garren urtean.

1963'garren urtetik 1968'garren urtera, Amale bere ikastolarekin izan zen Gros'en, Donosti'ko auzo aundi ortan euskararen ikurriña, egitazko kabiya, ustegabeko erronka.

Ezin dugu aztu Gros Donosti'ko auzo aundi bat dela, gizaldi onetan eraikia. Irutik bi jaiotza, erdaldunak dire ta euskaldunak erdararekin kutsatuak. Erdal kutsu aundiko auzoa daukagu. Garai artan euskara mendiko izkuntza bezala artua zegoen.

Lañoz betea ta estalia zeukan euskarak ortzia Gros delako erdaldun auzoan. Euskararen izar bat Amale ta bere ikastola. Ezin dugu aztu beste ikastola, María Dolores Goya andereñoarekin Karkizano kalean (1951-1970) eta onen alaba Miren Egaña Goya (1964-1975). Erronka ederra euskararen eremu aundi ortan. Amale'n jokabide ziñezko ori, titulorik gabeko euskotar eta euskarazale emakume guzitz berexi baten ekintza da. Eta ez da ori dena. Euskal antzerki bateko kide dugu ta noiz beinka agerketak URIGAIN jauregian, Konkorene ondoan egiten zituzten.

AMALE EUSKAL IDAZKEA

Andereño zelarik, etxean, bertan zeukan ikastolan, garai artan asi zen idazten euskeraz. Lenengo lana "AGUR" aldizkarian agertu zuen. Oso ondo idazten zuela esan zioten. Gero "GOIZ ARG!" aldizkarian jarraitu zuen.

1988'garren urtean, beste batzuekin "ARBASOEN Izkuntzazaleak" delako elkarte sortzen du, euskara auzoan indartzeko. Elkarte onek aldizkari bat argitaratzen alegintzen da, "ERRI EUSKERA" izenekoa. Asieratik Amale Arzellus zuzendari bezala azaltzen zaigu. Asieran aldizkaria makinaz idazten zuten eta gero fotokopiatu: sei orrialde ditu. Amale'n aurreneko idazlana, lenengo

zenbakian, "Euskera Gai, Bein eta Berriz" izenarekin argitaratu zuen. Gai ori maiz erabiliko du.

Orain ordenadorearen bidez egiten dute aldizkaria; ogei orrialde ditu. "Euskera Garbitzen", "Kale Izenak Gora ta Bera", "Alzaga'tar Toribio" izenburuekin idazten ditu iru idazlan azkeneko zenbakian (1995'garren urtean Lorailan). Berrogeitairu zenbaki agertu dire gaur arte.

Euskal alorreran idazle aundiena bezala, Lizardi dauka ta itz-lauz bere aita "LUZEAR".

Koldo Mitxelena ere asko maite du: "Euskera espetxean landu zuen", zion, naiz bere jokabidearekin ados ez izan beti. Amale'n aita "LUZEAR" espetxean Mitxelena'rekin batean egon zen.

Amale, 1992'garren urtean EUSKERAZAINTZA elkartean asia da lanean. Aurten 1995'garren urtean maikidea izendatu dute.

Orrexek agertzen digu zenbateraño maitasuna dion euskerari: aitzaki guztiak onak gure izkuntzaren garrantzia aipatzeko. Euskara ta Euskalerrria bai direla Amale'n egitazko maitasunak. Bitartean ortxen daukagu, eten gabe lanean. Orain berak sortutako aldizkari batean. Oraindik ortxen daukagu euskararen bultzagillea Gros'en.

SENDI BATEN EUSKAL BEREXITASUNA

Gaiñera Amale'k, euskal sendi berexia sortu du. Egitazko euskaldunak izaten lagundu die. Euskal gai ortan berri berexi bat da dute Euskalerrria'rentzat. Sendian euskal garra ta arnasa dagonian, orduntxe ta uzta zoriagoa ematen du. Ara ba berri zoragarria: Iru alaba, naiz Donostia'rrak izan, kaletarrak, Naparroa'ko iru baserritarrekin ezkondu zaizkio. Irurak, senarren naparroa'ko erri koxkorretara joan zaizkio bizitzara. ONIN I LE, Fermin Iparragirre'kin ezkondu da "PERUGORREA" baserrira Etxalar'en. ITXARONE, berriz, Santos Irurueta'rekin, "BARRENE 1 XE" baserrira, Eloorriaga'n. Eta irugarrena MIRENLIDE José Luis Sanmartín'ekin, Doneztebe'ra. Malla ederra eman dute Euskalerrria'n. Donosti'ko iru neska kaletar, iru napar baserritarrekin ezkondu ta senarren etxeetara bizitzera joan. Orrek agertzen digu zenbateraño koa den, etxe onetan Euskalerrria'ren maitasuna. Giro ori Amale'n lana da.

TA KRISTAUIKASBIDEA EUSKERAZ

Oraindik zerbait geiago egiten du gure Amale'k. Astean bein kristauikasbidea ematera joaten da San Inazio delako parrokira, Gros'en; lau urte ezkeroz egiten du. Talde bat dauka, bederatzia lagunekin, amar urteko aurrak. Sinismenaren arazoak euskaraz agertzen dizkie. Laguntza ederra euskarari, baita elizarentzat. Orrela Amale'k aukera denak jasotzen ditu euskara zuzpertzeko. Malla ortan arrigarria da, baita eredu ederra gaurko gure gizartearentzat.

Al dula euskara bizirik zuzpertzzen alegintzen da. Beti zutik, lanean asteko zai. Ortarako bi gauza bear; kemena ta maitasuna.

LATXAGA